

wordt daaraan gewijd. Twintig onderzoekers uit de periode passeren de revue in korte biografische schetsen, waarin ook de betekenis van hun werk kort wordt aangeduid. Deze beschrijvingen kunnen uiteraard niet diep gaan. Willink probeert vooral bij de lezer bewondering op te wekken. Een legitiem streven, maar binnen de wetenschappelijke geschiedbeoefening inmiddels wel ietwat verouderd. Originele resultaten of vernieuwende inzichten moet men niet verwachten. Wel wordt zo veel mogelijk verwezen naar bronnen en recente literatuur.

Dit materiaal is voor Willink mede uitgangspunt om twee belangrijke vragen aan de orde te stellen: waar kwam deze wetenschappelijke bloei vandaan, en hoe brengen wij deze weer terug? De tweede kwestie kan hier achterwege blijven. Zijn poging de geschiedenis in te brengen in een actueel debat verdient zeker sympathie, maar een beoordeling valt buiten het bestek van dit tijdschrift. Ten aanzien van de eerste vraag wijst Willink in de eerste plaats op de vernieuwingen in het middelbaar en hoger onderwijs. In het leerplan van de bij de wet van 1863 opgerichte HBS werd aan de exacte vakken veel ruimte besteed. Veel latere Nobelprijswinnaars werden al op de HBS voor het natuuronderzoek gewonnen. Iets later verzelfstandigde de Hoger Onderwijswet van 1876 de positie van de bètawetenschappen aan de universiteiten. Hoewel onbedoeld, resulteerde dit in een grote expansie van personeel en middelen. De eerste generatie HBS-leerlingen kon daardoor vrijwel onmiddellijk doorstromen naar wetenschappelijke functies. Vooral zij bepaalden het wetenschappelijke klimaat in de genoemde periode. De combinatie van een goede vooropleiding, jeugdig enthousiasme en het niet gehinderd worden door bestaande oude structuren bewerkte een explosie van wetenschappelijke creativiteit.

Deze ontwikkelingen waren echter slechts mogelijk dankzij twee onderliggende factoren. Ten eerste de economische groei, waardoor de modernisering en uitbreiding van het onderwijs gefinancierd kon worden. Ten tweede de opkomst van een burgerlijke middenklasse, voor wie natuurwetenschap een ideologisch wapen was in hun emancipatie. Dit laatste element, 'burgerlijk sciëntisme', stond ook in Willinks proefschrift al centraal. Helaas wordt het verschijnsel meer geponeerd dan beargumenteerd. Toch is het vooral op dit punt dat het boek de historicus stof tot overweging kan geven. De ideologie van het opkomende liberalisme wordt te vaak uitsluitend in politieke termen beschreven. Maar zo goed als bij de confessionelen spelen ook hier levensbeschouwelijke elementen een rol. In het onderzoek naar de verzuiling zou wetenschap, en zeker natuurwetenschap, even vanzelfsprekend als religie een voorwerp van onderzoek moeten zijn, naast sociabiliteit en partij vorming. Willinks boek kan hierop attenderen.

Rienk Vermij

J. van der Veer, *Omstreden stadsgrenzen. Een eeuw besluitvorming over annexaties en regionale besturen rond Amsterdam en Eindhoven* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1997; Delft: Eburon, 1997, 512 blz., f69,90, ISBN 90 5166 594 6).

De scherpste grenzen zijn de kadastrale. De begrenzing van de gemeente als bestuurlijk-administratieve eenheid heeft een dergelijke scherpte en juist die statische afbakening is in de dynamische twintigste eeuw een probleem geworden. De politiek-bestuurlijke gevechten over gemeentegrenzen vinden hun achtergronden in verstedelijkingsprocessen met een concentratie van functies op een hoger schaalniveau: stroomlijning van de mobiliteit, verplaatsing van huishoudens, ondernemingen en werkgelegenheid, energievoorziening, verdeling van arm en rijk en fiscaal beleid. De veranderende verhouding tussen stad en platteland bracht de jurist A. A. H. Struycken in 1912 tot de volgende voorspelling: 'Zeker is, dat binnen niet langen tijd ons land zal zijn overdekt met een net van associaties, tusschenvormen tusschen gemeente en

provinciën, die een gewichtig deel der moderne gemeentelijke overheidsbemoeiingen tot zich zullen trekken, gewichtige volksbelangen zullen behartigen'.

Het proefschrift van politiek geograaf Van der Veer richt zich op de besluitvormingsprocessen rond schaalvergroten maatregelen, meer precies de wijzigingen in zeggenschap van centrum-gemeenten die met strategische middelen hun territorium willen vergroten, hun status oppoetsen en hun welvaartspeil verhogen. Daarbij valt te denken aan gemeentelijke herindelingen (zoals annexaties) of gewestvorming met allerlei vormen van vrijwillige of verplichte samenwerkingsverbanden tussen gemeenten (regionaal bestuur of openbaar lichaam). De auteur beperkt zich overigens tot grenswijzigingen die samenhangen met huisvestingsbeleid.

Van der Veer heeft zichtbaar geworsteld met het omzetten van een wetenschapstheoretisch verantwoorde structurering van zijn thema in een leesbare compositie van het boek, dat is opgebouwd uit vier delen. In deel A wordt aan de hand van literatuur over Amerikaanse verstedelijkingsprocessen en het opschuiven van gemeentegrenzen aldaar een analytisch model geconstrueerd dat de besluitvorming over Nederlandse gemeentegrenzen, en vooral het verzamelde materiaal over Amsterdam en Eindhoven, in een breder kader moet plaatsen. In deel B en C worden de discussies over en de argumenten pro en contra grenswijzigingen van achter-eenvolgens Amsterdam en Eindhoven gedocumenteerd. Ten slotte worden in deel D conclusies getrokken.

Het analytische model dat Van der Veer aan de hand van Amerikaanse literatuur heeft gewrocht is niet erg overtuigend. Het blijft onduidelijk waarom Nederland juist met de Verenigde Staten vergeleken moet worden en niet met bijvoorbeeld de voormalige Sovjetunie of IJsland. Zeker waar de auteur zich wil beperken tot plannen voor wijziging van gemeentegrenzen in verband met huisvestingskwesaties, is het raadselachtig waarom hij knollen met citroenen wil vergelijken. Bijna alles in de Verenigde Staten is immers anders: de grondwet, de mentaliteit, de politiek-bestuurlijke cultuur en het huisvestingsbeleid. Het gekunstelde model, in combinatie met de breedsprakigheid van de auteur en de overdaad aan citaten, geeft het proefschrift geen meerwaarde. Wie geïnteresseerd is in de politiek-bestuurlijke aspecten van het onderwerp kan rustig op bladzijde 170 beginnen te lezen, terwijl liefhebbers van modellen daar kunnen stoppen.

De *case studies* vormen het interessantste, zij het weinig kernachtige onderdeel van het proefschrift. Ze bieden een overzicht van de schaalvergrotingsconjunctuur, de consensuscultuur en de herhaling van argumentatiepatronen. Het is prettig om juist dat op een rij te hebben.

Koos Bosma

J. L. van Zanden, ed., *The economic development of the Netherlands since 1870* (The economic development of modern Europe since 1870 VII, An Elgar reference collection; Cheltenham, etc.: Edward Elgar, 1996, xix + 290 biz., £95,-, ISBN 1 85278 810 0). H. van der Wee, J. Blomme, ed., *The economic development of Belgium since 1870* (The economic development of Europe since 1870 VIII, An Elgar reference collection; Cheltenham: Lyme, NH: Edward Elgar, 1997, xviii + 526 biz., f115,-, ISBN 1 85278 697 3).

Deze twee bundels horen thuis in een serie waarin de landen van de Europese Economische Gemeenschap elk hun plaats hebben gekregen. Welke de beoogde lezersgroepen precies zijn, wordt niet duidelijk, tenzij uit de mededeling van Van der Wee en Blomme dat zij primair beogen 'to provide material for students of economics and history' en voor 'scholars in the social sciences'. In elk geval zijn de aangeboden teksten niet bepaald stof voor beginners. Bijdragen met theoretisch onderbouwde betogen, kwantificatie en ook econometrische exercities